Azərbaycanda idmanın inkişaf tarixi

VI yazı

İdman sağlamlıq və gözəllikdir. Bəlkə, buna görə, "Sağlam bədəndə sağlam ruh olar" deyimi heç də təsadüfi deyil. Bədən tərbiyəsi və idman ümumi tərbiyənin bir hissəsi, cəmiyyətin ümumi mədəniyyətinin tərkib hissəsi, insanların sağlamlığını möhkəmlətməyə, fiziki bacarığını inkişaf etdirməyə yönəldilmiş ictimai fəaliyyət sahəsidir. İdman təkcə idmançılar arasında deyil, həm də xalqlar arasında dostluq münasibətlərinin yaranması və möhkəmlənməsində də mühüm rol oynayır. Sovetlər dönəmində Azərbaycanın müttəfiq respublikalar ilə idman əlaqələri xeyli genişlənmiş, idmanın bütün sahələrində ustalığın nümayişi və təcrübənin bölüşdürülməsi üçün əlverişli imkanlar, doğma, qardaşlıq münasibətləri olmuşdur.

(Əvvəli qəzetimizin 25-ci sayında)

XX əsrin 70-ci illərində idman əlaqələri

1971-ci il martın 13-14-də Özbəkistan SSR Nazirlər Soveti yanında Özbəkistan SSR Bədən Tərbiyəsi və İdman Komitəsinin və Özbəkistan SSR Yüngül Atletika Federasiyasının təşkilatçılığı ilə Özbəkistanın "Paxtakor" stadionunda atletika yarışları keçirilmişdir. Yarışda Azərbaycan, Ermənistan, Gürcüstan, Qırğızıstan, Qazaxıstan, Moldaviya, Tacikistan, Türkmənistan və Özbəkistan SSR-in idmançıları iştirak edirdilər. Yarışın proqramına qaçış, tullanma, diskatma, çəkicatma və nüvəitələmə daxil idi. Kişilər üzrə 100 metr məsafəyə qaçışda Qırğızıstan SSR-in "Dinamo" cəmiyyətinin idmançısı Vladimir Dmitriyev 11,0 saniyə vaxt sərf edərək 693 xal, Azərbaycan SSR "Neftçi" cəmiyyətinin idmançısı Viktor Kasatkin və Qazaxıstan SSR Ordu İdman klubunun idmançısı Vladimir Dedyakin 11,1 saniyə vaxt sərf edərək, 648 xal toplamışdılar. Bu qrupda Özbəkistan SSR-in 11 idmançısı yarışırdı. Onlardan 5-i 11,2 saniyəyə, 2 nəfəri 11,3 saniyəyə, 1 nəfəri 11,4 saniyəyə və 1-i 11,5 saniyəyə finişə çatmışdılar.

400 metr məsafəyə qaçışda bakılı idmançı Aleksandr Koraçinski 50,0 saniyə vaxt sərf edərək 768 xal toplayaraq önə çıxmışdı. 800 metr qaçışda "Burovestnik" cəmiyyətinin üzvü Azərbaycan SSR idmançısı Eduard Baqdasarov 2 dəqiqə 08 saniyə vaxt sərf edərək 4-cü yeri tutmuşdu. Kişilər arasında 1500 metr məsafəyə 4 dəqiqə 06 saniyəyə qaçan Azərbaycan idmançısı, "Spartak" cəmiyyətinin üzvü Valeriy Qordienko 655 xal toplasa da, özbəkistanlı (3:54) və qazaxıstanlı (3:53) rəqiblərindən geri qalmışdı. 3 min metr məsafəyə qaçışda da bakılı "Neftçi" idman cəmiyyətinin üzvü Nikolay Kotov 9 dəqiqə 15 saniyəyə qaçmaqla tacikistanlı (8:31), qazaxıstanlı (8:31) və özbək (8:32) idmançılarından geri qalmışdı. Diskatmada bakılılardan Vasili Kurilov qalib gəlsə də, çəkicatmada Mixail Kotkov və

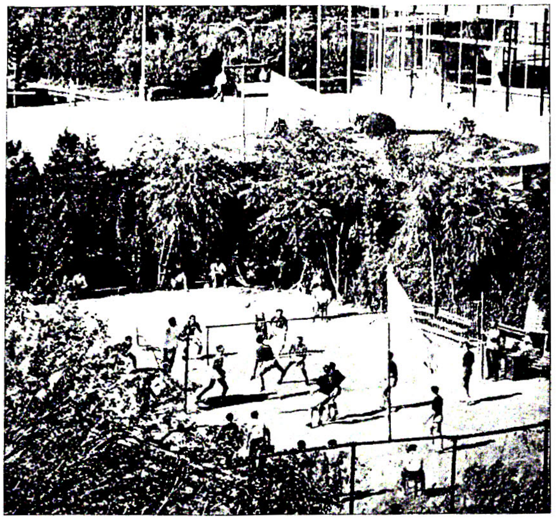

nüvəitələmədə Sergey Osipov məğlub lazımi xalları toplaya bilməmişdilər. Atıcılıq üzrə komanda birinciliyi1971-ci il aprelin 26-29-da əvvəlcə, Alma-Atanın "Dinamo" stadionunda, sonra həmin ilin 20-23 may tarixində Bakıda Respublika stadionunda keçirilmişdir. Azərbaycan, Qazaxıstan və Mərkəzi Asiya respublikaları arasında keçirilən bu yarışlarda- Qazaxıstanda 38 nəfər (19 kişi, 19 qadın) idmançı və Bakıda Türkmənistan atıcıları ilə olan yarışda 25 nəfər (15 kişi, 10 qadın) idmançı iştirak etmişdir. Azərbaycan idmançıları 3 kişi (A.Abbasov, A.Petrin, Q.Kasparov), 3 qadın (N.İ.Hüseynova, N.E.Hüseynova, M.E.Dudenko) idmançı ilə təmsil olunmuşdular.

Alma-Atada komanda birinciliyində idmançılarımız kişilər arasında 5-6-cı, qadınlar arasında 4-5-ci yerləri tutmuşdularsa, Bakıda Türkmənistan atıcıları ilə olan yarışda ilk iki yeri tutmuşdular. 1971-ci il dekabrın 16-18-də Bakıda Respublika stadionunda sərbəst güləş üzrə Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin mükafatı uğrunda Ümumittifaq turniri keçirilmişdi. Yarışa Azərbaycan, Özbəkistan, Gürcüstan, Belarus, Türkmənistan, Şimali Osetiya MSSR, Çeçen-İnquş MSSR və Leninqrad şəhərinin 91 idmançısı qoşulmuşdu. Onlardan 29-u SSRİ idman ustası, 32-si SSRİ idman ustalığına namizəd və 30-u birinci dərəcəli idmançı idilər. İki xalça üzrə olan yarışlar hər gün 2 min tamaşaçı izləyə bilirdi. Yarışlarda zədə aldıqlarına görə Azərbaycan idmançılarından R.Hüseynov və M.Mordanov mübarizəni vaxtında əvvəl dayandırmışdılar.

Ən yaxşı güləş texnikasına görə mükafat Azərbaycan SSR-in komandasının nümayəndəsi T.Əliverdiyevə verilmişdi. 1971-ci il dekabrın 21-23-də Bakıda Respublika stadionunda Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin mükafatı uğrunda klassik güləş növü üzrə Ümumittifaq yarışı keçirilmişdir. Üç gün davam edən yarışlara Azərbaycan, Qırğızıstan, Özbəkistan, Belarus, Türkmənistan respublikalarından, Çeçen-İnquş MSSRvə Leninqrad şəhərlərindən 88 idmançı qatılmışdı. Onlardan 32 nəfəri SSRİ idman ustası, 36 nəfəri SSRİ idman ustalığına namizəd və 18 nəfəri birinci dərəcəli idmançı idi. Həmin yarışda təmsilçilərimizin çıxışı uğurlu olmuşdur. 1972-ci il yanvarın sonlarında Türkmənistanın paytaxtı Aşqabadda A qrupunun birinci dəstəsinə daxil olan voleybolçu kişilər arasında növbəti ölkə çempionatının startı verilmişdi. Aşqabadın "Kolxozçu", Daşkəndin "Dinamo", Bakının "Burevestnik", Dnepropetrovskın və Qroznının eyni adlı "Avtomobilist", Yerevanın isə "Dinamo" qalib adı uğrunda mübarizəyə qoşulmuşdular. Bakılılar ilk turda Yerevan voleybolçuları ilə yarışaraq, yüksək ustalıq nümayiş etdirməklə rəqiblərinə 3:0 (15:12, 15:9, 15:11) hesabı ilə qalib gəlmişdilər. İkinci turda Bakının "Burevestnik" kollektivi Dnepropetrovskın "Avtomobilist" komandasına 0:3 hesabıyla uduzmuşdu. Aşqabadın "Kolxozçu" komandası ilə görüşdə birinci hissədə 17:15 hesabı ilə uduzmasına baxmayaraq, təmsilçimiz sonradan geridönüş etmişdi - 3:1 (15:8, 15:8 və 15:13). Ölkə çempionatının birinci turunun son görüşləri "Burevestnik" voleybolçuları üçün uğursuz olmuşdu. Onlar Qroznının "Avtomobilist" komandasına (0:3) uduzmuşdular. Daşkənd "Dinamo"su ilə görüşdə bakılılar dördüncü hissədə rəqibin 12:6 hesablı üstünlüyünü aradan qaldıra bilmişdi. Hesab 14:14 olduqdan sonra Özbəkistan voleybolçuları daha iki xal qazanmaqla görüşü öz xeyirlərinə başa çatdırmışdılar. Bununla da, Bakı "Burevestnik"i birinci turda beş mümkün xaldan yalnız ikisini toplaya bilmişdi.

1972-ci ilin mart ayının əvvəllərində Daşkənddə "Spartak" cəmiyyəti Mərkəzi Şurasının təşkilatçılığı ilə gənclər arasında müasir beşnövçülük üzrə birincilik yarışı təşkil edilmişdir. Komanda yarışında Moskva, Gürcüstan, Ukrayna, Azərbaycan, Özbəkistan, Ermənistan daxil olmaqla 11 kollektiv iştirak etmişdi. İki komanda ilə təmsil olunan moskvalıların ikinci kollektivi qalib adını qazanmışdı. Gürcüstan "Spartak"ı ikinci və Bakının beşnövçüləri isə üçüncü yerlə kifayətlənmişdilər. 36 idmançının iştirakı ilə keçirilən şəxsi yarış Azərbaycan idmançısı üçün uğurlu olmuşdu. Ölkənin gənclərdən ibarət yığma komandasına namizəd, SSRİ həmkarlar ittifaqı yığma kollektivinin üzvü Y.Karpov birinci, kiyevli Y.Voropayev ikinci və moskvalı V.Maksimov isə üçüncü yerə layiq görülmüşdülər. 1972-ci ilin martında Düşənbədə S.Ayni adına mədəniyyət və istirahət parkında ölkənin Hava Hücumundan Müdafiə Dairəsi qoşunlarının atletika krosu keçirilmişdi. Min metr məsafəyə yarışda Bakı ordu idman klubunun ən gənc nümayəndəsi V.Demyanenko dördüncü yeri tutmuşdu. Otuz nəfərdən artıq atletin iştirak etdiyi 3 min metr məsafəyə yarışda bakılı K.Nikifirov onuncu yerlə kifayətlənmişdi.

Dəyişən nəticələr, yeni inkişaf mərhələsi

1972-ci il aprel ayının əvvəllərində Qırğızıstanın paytaxtı Frunzedə (indiki Bişkek) SSRİ Həmkarlar İttifaqları Könüllü İdman cəmiyyətlərinin gənclər arasında keçirilən müasir beşnövçülük üzrə çempionatı keçirilmişdi. Bu yarışlarda respublikamızı "Neftçi" cəmiyyətinin dörd idmançısı və "Spartak" cəmiyyətinin 18 yaşlı çempionu Y. Karpov təmsil etmişdi. Azərbaycan idmançısı N.Baranov fəxri kürsünün ikinci pilləsində yer almışdı. Bununla o, gənclərdən ibarət yığma komandasına namizəd olmaqla, Budapeştdəki beynəlxalq yarışlara vəsiqə əldə etmişdi. 1972-ci ilin aprelində Daşkəndin tennis kortlarında ölkənin ən güclü raketka ustalarının iştirakı ilə Ümumittifaq bahar turniri keçirilmişdi. Yeni mövsümdə açıq havada keçirilən yarışın iştirakçıları arasında Azərbaycanın əməkdar idman ustası S.Lixaçov və beynəlxalq dərəcəli usta Y.Biryukova da var idi. Y.Biryukova RSFSR idmançısı O.Vorsinanı mübarizədən kənarlaşdırmışdı - 6:0, 6:1. O, estoniyalı S.Zinkeviç və moskvalı A.Dmitriyeva ilə görüşləri eyni nəticə ilə (6:0, 6:2) başa vurmuşdu. S.Lixaçov isə ilk görüşdə Moskva idmançısı Ş.Tarpişşevə uduzmuşdu - 5:7, 6:3, 6:4, 1:6, 3:6. Daşkənddə keçirilən ölkənin ən güclü tennisçilərinin final

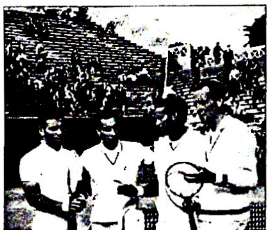

görüşündə Y.Biryukova moskvalı Avropa və SSRİ çempionu O.Morozova görüşdə qələbəni əldən vermişdi - 6:2, 6:0. Beləliklə O.Morozova, Y.Biryukova və M.Kroşina (Alma-ata) müvafiq olaraq ilk üçlükdə yer almışdılar.

Bakılı S.Lixaçov Moskva idmançıları A.Volkov və İ.Tarpişşevə qalib gələrək, SSRİ yığma komandasının tərkibinə daxil edilmişdi. Digər idmançımız Y.Biryukova da beynəlxalq yarışlarda iştirak etmək üçün SSRİ yığma komandasının heyətinə dəvət edilmişdi. Y.Biryukova bu yarışlardan sonra birbaşa olaraq sosialist ölkələri tennisçilərinin beynəlxalq turnirində iştirak etmək üçün Soçiyə yola düşmüşdü. 1972-ci ilin aprelində Daşkənddə keçirilən reqbiçilərin Ümumittifaq turnirində 11 komanda qələbə uğrunda mübarizə aparırdı. Daşkənd Politexnik İnstitutunun mükafatı uğrunda yarışan idmançılar arasında Bakı "Dinamo"çuları da var idi. Onlar daxil olduqları yarımqrupun ilk oyununu Qazaxıstanın Karaqanda komandası ilə keçirərək, 24:6 hesabı ilə qalib gəlmişdilər. Penza komandası ilə keçirdikləri ikinci oyunda bakılılar 9:14 hesabı ilə uduzmuşdular. Daşkənd Politexnik İnstitutunun komandası da Bakı "Dinamo"çularına (9:6) qalib gəlmişdilər. Krasnoyarsk komandasına qarşı son görüşdə 14:10 hesabı ilə qələbə qazanan idmançılarımız dördüncü yeri tutmuşdular. Ust-Kamenoqorsk komandasını böyük hesabla (50:10) məğlubiyyətə uğradan Bakı komandası "Qələbə əzminə görə" xüsusi mükafatına layiq görülmüşdü. "Dinamo"çuların Daşkənddəki çıxışları xoş təsir bağışlamışdı.

XVIII əsrdə yaşamış böyük Azərbaycan şairi və dövlət xadimi M.P.Vaqifin xatirəsinə həsr olunmuş "Vaqifin kamanı" mükafatı uğrunda kamandan oxatanların şəhərlərarası yarışı 1972-ci ilin noyabrında Bakıda keçirilmişdi. Yarışda Bakı, Tbilisi, Yerevan, Xarkov, Düşənbə, Kirovakan, Batumi və idmançıları yarışmışlar. Turniri keçirən bakılılar iki kollektivlə mübarizə aparmışdılar. Bakının birinci komandası birinci, Yerevan komandası ikinci və üçüncü yeri Xarkov oxatanları tutmuşlar. Bakılı V.Rıbin dörd müxtəlif məsafəyə qoyulan hədəfə ox atmaqda mütləq çempion adını qazanmış, 6 oxatan (onlardan biri də bakılı R.Əliyev idi) usta normasını yerinə yetirmişdi. Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin mükafatı uğrunda Bakıda Respublika stadionunda 1972-ci il dekabr ayının 2-4-də sərbəst və 7-9-da klassik güləş üzrə idman yarışları keçirilmişdi.

Sərbəst güləş üzrə yarışlarda 174 idmançı iştirak edirdi. Onlardan 48-i SSRİ idman ustası, 84-ü SSRİ idman ustalığına namizəd və 42 nəfəri birinci dərəcəli idmançı idi. Yarış zamanı ümumilikdə 284 qarşılaşma keçirilmiş, bunlardan 140-ı məğlubiyyətlə, 112-si xalla, 13-ü açıq üstünlüyü ilə və 19-u heç-heçə başa çatmışdı.Yarışları çox yüksək səviyyədə idarə etdiyinə görə özbəkistanlı hakim A.İşanbayev Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin Bədən Tərbiyəsi və İdman Komitəsinin Fəxri Fərmanı ilə təltif edilmişdi. 1972-ci il dekabrın 7-9-da Bakıda keçirilən klassik güləş üzrə yarışda 111 güləşçi iştirak edirdi. Onlardan 1-i Beynəlxalq dərəcəli idmançı, 26-sı SSRİ idman ustası, 71-i SSRİ idman ustalığına namizəd və 14-ü birinci dərəcəli idmançı idilər. Yarış zamanı Azərbaycan güləşçilərindən R.Qəmbərov, M.Bayramov, V.Qırqoulov, V.Mkırtıçov böyük ustalıq nümayiş etdirərək, yüksək nəticəyə nail olmuşdular.

(ardı var)

Əzizağa Ələkbərli,

Azərbaycan MEA, A.A.Bakıxanov adına Tarix və Etnologiya İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent